

NEMZETI TÁRSALKODÓ.

Első félév.

Kolozsvár, május' 14kén, 1841.

20. szám.

Tartalom: Khina, (N. b. Incze Mihály) 153. l. Méhes Samuel' alapítványa egy új közoktatási szék' felállítására, (Nagy ajtai Kovács István) 155. l. Füzérke, (Hávor) 159. l. Felszólítás, (G. L.) 160. l.

Khina.

Előszavak.

Ázsia' keleti szélén egy nagy birodalom vonja magára figyelmünket, mely mint egyik legrégibb polgárisodott ország már korán éledel a tudományok', mesterségek' 's hasznos tanulmányok' áldásait, és igazolni látszik azon közül elterjedt véleményt, miszerint szellemi világosság is keleten támadt előbb, 's nyugoti irányban terjedve, itt magasra növekedett, míg a' nyugoti fény elhomályosította kelet' hajnalpirját, melytől származását vette. Khináról szölvünk, mely tulzott hiuságból magát mennyei birodalomnak, császárát mennyország' fíjának nevezi, mely védelemeszközeinek gyengesége' érzetében magát kormányelvileg lehetőségig elszigetelni kívánván nyugot' művelt nemzetektől, Európa előtt eddig kevésbé 's felületesen vala ismeretes. — A' selyemszövetet a' khinaiaktól vették 's tanulták ismerni a' rómaiak, és a' régiek' Serica-ja alatt sokan Khinát hiszik rejtezní. — A' tizen harmadik század' vége felé a' velencei Marco Polo' utazása adott némi ismeretet Khináról. A' portugálok 1516-ban jelentek meg legelőbb Cantonban 's léptek némi kereskedési viszonyokba Khinával; utóbb a' catholicus térítők, 's névszerint a' jézsuita szerzetesek, Gruber, Amiot 's a' több éveket töltvén ez országban erről terjedelmesebb ismertetéseket közlének. Az újabb időkben jlesen 1792ben lord Macart-

ney' és 1815ben lord Amherst' vezérlésök alatt az ángolok kereskedési viszonyok' intézése végett követségeket küldének a' khinai udvarhoz, mely követségekről tett hivatalos tudósítások sok nevezetes adatokat nyújtanak Khina' ismertetésére. — Legközelebről pedig 1839ben J. F. Davis úr a' keletindiai ángol kereskedő társaság' volt elnöke adá Khina' leírását két kötetben, kinek munkáját használtuk mi is főleg mint egyik leghitelesb kutfőt jelen ismertetésünkben. Közelebről azonban Európa' egyik leghatalmasb nemzetével, kereskedési viszonyokból fejledezett nehézségek miatt, háboruba sodortatva, e' csatázásnak hihetőleg szabadabb 's terjedtebb európai kereskedés, és Khina' politicájának, belintézkvényeinek, földjének és termékeinek bővebb 's körülményesb ismerete leend dús eredménye. Az egyiptomi basa' lealáztatása után keleten Khina a' főpont, melyre jelenleg a' közfigyelem függesztve van; ezért érdekesnek véltük Khina' több oldalról ismertetését legalább fővebb pontjaiban a' N. Társalkodó' köréhez alkalmazott rövidséggel közleni olvasóinkkal.

I.

Geographiai fekvése, határai, területe, népessége, éghajlata, nagyobb hegyei, folyói, tavai, statistikai felosztása.

Khina az északi szélesség' 21 — 41., és a' hosszúság' 69 — 140. fokozatai között fekszik.

Északról az ázsiai Oroszbirodalom, nyugotról a kirgiz és uzbek tatárok, délről Birmán ország, Laos és Tunkin, 's keletről a' tenger környezik. Területét 1,200,000 négyszeg mértföldre, lakósaí' számát 333 millióra teszik, mellyszerint egy □ mértföldre legmérséklettebb számítás szerint 500 lélek esik. E' nagy népesedés' főbb okainak említik: azon jogot, mellyel az atya míg csak él gyermekei felett bír, említik azon szokást, mellyszerint a' fiak atyjai' sirjainál minden évben áldozni tartoznak, melly körülmény a' fiu örökös' nyerhetését kívánatossá teszi a' khinaiaknál. Továbbá ország' törvénye szerint még a' halálra ítélt gonosztevő is kegyelmet nyer életének, ha reá rokonainak szükségök van, 's ezeknek 16 évet haladott fajok vagy unokájok nincsen. A' fiörökös nélküli szülőknél a' sífogadás is szokásban van, 's az illy fogadott síörökösre a' családi név és örökség átszállítottatik. A' szolgaság sem akadályozza Khinában a' népesedést, mivel a' házi gazdák rabszolgáloiknak férjet szerezni büntetés alatt tartoznak. Több családok élnek együtt 's az életre szükségekben egymást kölcsönösen segítik. A' kívándorlás honarulás' büntetése alatt tiltva van, az előítélet honukhoz lánczolja a' lakókat, és a' khinai ősei' sirját nem örömet hagyja el. — A' házasság rangkülönbséget nem ismer, 's gyakorta gazdagok legszegényebbeket vesznek nőül. Végül nevezetes ok az állandó béke, mellyet Khina a' jelen mandschu tatár uralkodóház alatt évszázat haladott idő óta folytonosan éldelt. — Éghajlata kedvező, légmérséklete igazolja azon tapasztalást, miszerint a' keletibb tartományokban, tél' és nyár' évszakaiban s' fagy és hévség nagyobb fokra száll és hág, mint rendszerint a' szélesség' hasonló fokozata alatt lenni szokott. Még Cantonban is, melly az ország' déli szélén fekszik, a' higany januarius' éjelein gyakran a' zerus alá száll, míg van eset, hogy nyárban a' 100° pontra is emelkedett. Hogy az ég-

aly mind ezen nagy hideg' és hévség' változásai mellett is igen egészséges, a' művelt vidékek' terjedelmének tulajdonítható. Földje' felszine, hegyek, völgyek, halmok 's rónaságok közt változatos. Az országot déli és északi részein keletről nyugotra két nevezetes hegyláncz futja át. — Nevezetesebb folyói: Yang-tse-kiang (tenger' fija), Hoong-ho (sárga folyam), Si-kiang, Lan, Ta-tein, Pei-ho 's a' t. — Nagyobb tavai: Tong-ting, Tay, Po-yang. A' két elsőbb folyam nagyságára az Amazon' és Mississippi' folyóival vetekedik. A' sárga folyó rohanó sebessége miatt nem hajózható. Khina, miután a' közelebbi időkben 15 tartományai közül a' három nagyobbát kétfelé szakasztották, jelenleg 18 tartományokra oszlik. Ezek: 1. Pe-tsche-li, mellyben van a' birodalom' fővárosa Peking; földje terméketlen fővény síkság, hol még élőfát sem láthatni, 's a' temérdek nagyságu főváros' szükségeire a' tűzifát Tatarhon' keleti előhegyeiről hordják. 2. Schan-tong, mellyet az országos nagy vízcsatorna keresztül metsz. 3. Kiang-nan, Khina' leggazdagabb tartománya, szép selyem szöveteiről 's fénymázas áruiról nevezetes. Hoi-tsheu-fu város' környékében granit és kovacs olvadékföldben terem a' legjobb thea, 's készül a' szép porcellán, és így egynemü föld adja a' theát és a' findzsát, mellyből ezt iszszak. Újabb időkben e' nagy tartomány 4. Kiang-su, és 5. Nyanhoei altartományokra osztaték. 6. Kuangton vagy Canton, hegykörnyezte tartomány, a' tenger mellett hasonló nevü legnagyobb kereskedő várossal. 7. Tsche-kiang, selyem termesztéséről híres, és 8. Fo-kien, tenger-melléki tartományok. 9. Hu-kuang, Khina' legnagyobb tartománya, mellyet Tong-ting-hu nagy tó, déli és északi 10. Hu-pe és 11. Hunan tartományokra oszt. 12. Kuang-si, melly Cantonnal egy kormányzóság alatt áll. 13. Ho-nán. 14. Kuei-tscheu, bércezzel

környezett tartomány, mellynek lakósi azon különös tüneményt mutatják, hogy a' roppantbirodalom' közepében magoknak függetlenséget vívtak ki, semmi uralkodói hatalmat magok felett nem ismernek 's minden hódítási próbáknak daczolnak. Csak e' körülmény is mutatja, hogy a' nagy birodalom' hadereje, hadtudomány' hiánya, gyakorlatlanság és a' folytonos békébeni elpuhultság miatt, millyen gyenge lehet. 15. Y u n - n a n, érczekkel 's drágakövekkel gazdag tartomány. 16. S s e - t s c h u e n. 17. S c h e n - s i, mellynek nyugoti része 18. K á n - s u tartománynak nevezetik. Szigetei közt nevezetesebbek: Formosa, Lieu-kieu és Hainán; a' két első az ország' keleti partjaival szemközt, a' végső déli szegleténél fekszik. — Korea, Cochinchina és Siam adóznak a' khinai birodalomnak, de Japán megőrzé függetlenségét. Nagyobb városai: Peking, császári lak és birodalmi főváros. Különböző város' részeivel, nagy, mértföldekre terjedő mulató kertjeivel és erdeivel együtt roppant terjedelmű helyet foglal el. Két nagyobb, khinai és tatár városrészekre oszlik, lakósi' számát három millióra teszik, és így e' főváros egyedül, Erdély hazánknál egy millióval több lakósokat számlál; 's ha e' nagy birodalom' összes népességét tekintjük, csudálhatni-e, hogy illy temérdek népesség' korlátlan hatalmu uralkodója olykor némi megvetéssel szól országokról, mellyek' lakósi' száma, birodalma' népességének század részét alig tenné? E' fővárosban is mint Francz-hon' nagyobb gyárvárosaiban, gyakran jön forrongásba a' nép élelemhiánya miatt, mi illy temérdek népesség közt szinte kikerülhetetlen. — Tien-tsin, a' tenger' iszapos partjairól szedett sót ide gyűjtik nagy halmokban, sóraktára ez Pekingnek 's mintegy középpontot képez a' főváros, a' nagy vízcsatorna és a' tenger között. — Nan-king még nagyobb helyet foglal el mint Peking, de most mióta a'

főváros innen áttéetett nagyobb része pusztá. — Canton a' birodalom' déli részén tengerparton fekszik. Szebb és nevezetesebb épületei, az idegen kereskedők' 's kereskedő társulatok' házai, áruhelyei, raktárai a' tengerpart' hosszában, mellyek előtt a' különböző nemzetek' címerei, az angol, holland, amerikai, háromszinnü francia, svéd, dán és osztrák lobogók vannak kitűzve. Jótékony intézetei közt egy lelenz és két kórház nevezetes. Népességét kül és mellék városaival együtt közel egy millióra teszik.

(Folytatása közelebből.)

N. b. Incze Mihály.

Méhes Sámuel' alapítványa egy új közoktatói szék' felállítására.

Az erdélyi híradói 's nemzeti társalkodói szerkesztőségnek rég megállapított elve: minden köz jónak előmozdítására hazánkban ajánlott áldozatokról olvasóit illőleg értesíteni; sőt a' feltűnőbbeket tárgyazó irományokat, hahogy ezek' birtokába juthat, egész terjedelmökben is közleni, 's azért, mert ezekből láthatja jelen és jövő kor leghüebben által mind az áldozat' mi- és minőségét, mind az áldozó' célját, mellyet ő amazzal eléretni kíván. És a' midőn említett szerkesztőség, az Erdélyi Híradó' folyó évi 20-dik számában Kemény József és Sámuel gróf urak' Kolozsvármegye' rendeihez átküldött azon levelet, mellyben eléggé nem becsülhető könyvtárait Kolozsváratt állítandó nemzeti museum' alapjául ajánlák; a' Nemzeti Társalkodó' 11-ik számában pedig r. catholicus püspök Kovács Miklós úr ő excellentiájáét, melly által egy a' szebeni apácák' intézetében nevelendő székely származatu lány' számára tön alapítványt, közre bocsátá: nem egyebet cselekvék, mint elvé-

nek hódola; de hódola nagy készséggel és nagy örömmel.

Ezen elvnel fogva a' közelebbről elmúlt héten Híradónkban ismét egy közjóra szentelt nagy hecsü áldozatnak kell vala kellőleg hirül adatnia; de azt maga Híradónk' tulajdonos szerkesztője, professor Méhes Sámuel úr tevé — az ev. reformatusok' egyházi főtanácsának folyó majus' elsőbb napjaiban Kolozsváratt tartatott évszaki nagy gyűlése' alkalmával egy új közoktatói széket alapítván — 's hogy ezen alapítványáról Híradójában — ennek olvasóji' számára — illő tudósítás közöltessék, szerénysége nem engedé.

En pedig azt hívém: részemről szerkesztési elvünk és a' Híradó' 's Társalkodó' olvasóji iránt sokkal nagyobb tekintet- és tisztelettel tartozom viseltetni, hogysen azon hiányt, melly a' Híradóban történt, a' Társalkodóban ne kellene kipótolnom. Annál fogva sietek Méhes Sámuel úr' alapítványlevelét, úgy mint az egyházi főtanács elébe hatott, 's annak majus' 2-ikai ülésében felolvastatott, itten közleni. Im ez az:

„Miután a' végére mehetetlen isteni gondviselésnek tetszett engemet három forrón szeretett, 's ezen szeretetre a' szó' legteljesebb értelmében méltó, derék házas társaimtól, 's nagy reményü kedves három gyermekeimtől megfosztani; elszakadván minden kötelek, mellyek az emberi szivet legérzékenyebben kapcsolják földi szeretett tárgyaihoz: nem apadt ki csakugyan keblemben azon buzgóság' forrása, mellyel szeretett hazám, vallásom, 's jelesen a' kolozsvári ev. reformata főiskola' java és virágzása iránt mindég egyenes indulattal viseltettem. Egy szent 's hiven megörzendő örökségnek tekintetem én azt minden időben, melly reám boldog emlékezetü édes atyámról, néhai kolozsvári professor Méhes Györgyről szállott által; ki mint e' kis házának egyik legjelesebb, legvilágosabb

fejü, 's az idővel szüntelen éléhaladó tudósa, mint páratlan szorgalmu 's kitünő sikerü közoktató, 's főleg a' kolozsvári reform. főiskola' gyarapodásának 's virágzásának egyik leghatósabb gyámola és eszközlője, halhatatlan érdemeket szerzett magának mindazok előtt, kik a' helyet, mellyen ő állott, 's őt abban, kellőleg méltányolni tudták. Ha érdemeit oskolánk' falai a' késő kornak is hirdetni fogják, ha becses emlékezte minden jó szívűekben öröklük, kik tanítványai' köréhez tartozni szerencsések valának; illőnek tartom 's szívem' legsürgetőbb szükségét taljesítem, midőn én is emléket állítok nékie, nem porlandó kőből 's hiu cifrázattal, mi nek élteben sem volt barátja; hanem azon szeltemben, melly lelke' minden gondolatjának, 's szíve' minden érzésének vezére volt: a' honi mivelődés' 's tudományosság' gyarapítására, 's jelesen a' kolozsvári ref. főiskola' virágzásának, 's abban főleg a' mathematicai 's természeti tudományok tanításának 's tanolhatásának előmozdítására szánt csekély, de egyenes indulatból eredő áldozatommal.

Miután tebát ez előtt egy évvel meghalálozott, forrón szeretett házas társam, a' derék Kirchlehner Károlina' rokonaival vagyoni viszonyaimat teljesen 's bévégzetten tisztába hoztam 's eligazítottam; saját 's nagyon szeretett kedves testvéreimről pedig annak idejében illőleg megemlékezni feltett szándékom; fennhagyva azt is, hogy halálom utáni időre, vagy ha az isteni akarat napjaimat hosszabb időre terjesztetni jónak látandja, életemben is, a' mostanihoz hasonló végekre többet is ajánlhassak: ez uttal a' nagy és jó Isten' nevében, 's boldogult édes atyám' becses emlékezetének tiszteletére tészek 10,000-tíz ezer pengő rhénnes forint alapítványt; 's kötelezem magamat ezen summának a' folyó évi september hónap' elsőjétől számlálendő két esztendő alatt a' kolozsvári ref. főiskola' pénztárába vagy kész

pénzben — 3 ezüst huszasokat számítván egy forintba — vagy teljes biztosítéku kötelezvényekben leendő beadására, ha azt az erdélyi Méltóságos Reformatum Fő Consistorium az általam mindjárt kifejtendő célra, a' megírandó módon leendő fordítás végett kegyesen elfogadni méltóztatik. Ugymint:

1. Ezen alapítványi summa mint tőke megtartatván, 's mindég a' legtökéletesebb biztosítás mellett kamatokra kiadatván, mellyek törvényes mérték szerént évenként 600 pengő forintokat téznek, örök időkiig nem más célra, mint a' mathematicai és természettudományoknak a' kolozsvári reformatum collegiumban esz-közlendő gyarapítására, azok' tökéletesebben lehető tanításának 's tanulásának előmozdítására fordíttassanak. Jelesen pedig

2. Állíttassék fel e' végre a' nevezett főskolánál a' mostani physicát és mathesist tanító rendes professori station kívül még egy új tanító szék, és arra most és az én életemben még eléfordulható ürességek' esetében az én ajánlásomra, jövendőben pedig a' rendes professori választások' útján, minden tekintetben alkalmas férfi az erdélyi reformatum fő consistorium által nevezessék ki.

3. Ezen professornak a' több rendes professorokkal mindenben egyenlő helyzet, rang, ülés, és a' főskola' 's a' reformatum status' mindennemű dolgaiba ugyanazon befolyás tulajdoníttassék, mint több tisztársainak.

4. Illő szállásáról számára gondoskodik a' főskola; fizetésére pedig fordíttassék az általam alapított tőkének kamatjából 500-öt száz forint ezüst pénzben, olly világosítással és kötéssel: hogy ha jövendőben a' főskola' jövedelmeinek szaporodása', vagy egyéb kedvező környülmények' következésében, a' több professorok' fizetések neveltetnének, ezen fizetés' pótlásában az általam alapított tanító széket bétöltő professor is a' többekkel egyenlő mértékben részesedjék.

5. Ezen új tanítószéket bétöltő professor tanítsa:

a) a' felsőbb tudományokat hallgató ifjakknak — deákoknak — az oskolai előjáróság által kijelelendő hetenként 8 órákon felváltólag egyik évben a' chemiát és mineralogiát, másikkban a' zoologiát és botanicát; 's e' végre ezen tudományok, mellyek eddig egy professor által a' methesis és physica mellett tanítottak, azoktól elválasztatván, egészen reá tétessenek által, hogy e' szerént mind kettő maga szakjának teljesen megfelelhessen. De e' mellett csak jól vetett alapra lehetvén jól építeni; 's mivel az a' hiány, mi szerént ifjaink az alsóbb osztályokból eddig eléigen is csekély szám-tani ismerettel léptek ki, a' tovább haladásnak leghatósabb akadály volt:

b) tanítson ezen új cathedrát bétöltendő professor az alsóbb osztályok' három felsőbbikében (a' 3 felsőbb classisban) tanuló nevéndékeknek is hetenként egy egy classisban két, és így összesen hat órákon arithmetiát, algebrát, geometriát, 's a' két felsőbb classisokban, ha lehet, mathematica 's physica geographiát és physica' element. Mihez képest részint a' felsőbb tudományokat hallgatóknak, részint a' classisokban adandó óráji' száma hetenként 14- tizennégy óra fog lenni.

6. Chemiai készülétek' 's szerek' megszerzésére 's kísérletekre (experimentumokra), úgy szintén a' természethistoriai gyűjtemény' folyvásti szaporítására rendellem az alapított tőke' kamatjának többi részét: u. m. évenként 100 — száz pengő forintokat; úgy hogy ezen summának fele egyik, fele a' másik tudományi szakot illetőkre fordíttassék, az új statiot bétöltő professor által, ki a' szerzettekről, 's azokra, mint szintén az experimentumokra tett költségekről, évenként kimutatást lesz köteles az előjáróság' elejébe terjeszteni. És mivel

7. Az alapított tőke' kamatjának pontos fizetése mind személyére nézve, mind tudományainak jobb móddal lehető tanítása' tekintetéből legfőbbként ezen professort érdekli, azt kívánom, hogy ezen tőke, vagy annak akármely kisebb része is, míg élek ugyan mindég saját megegyezésem' hozzá járultával, halálom után pedig az előljárásság által, a' kiszabott módon 's legszorosabb biztosítás mellett adassék ki kamatra; fennhagyván mindazonáltal a' fennforgó cathedrát bétöltő professor' részére a' veto' jogát, mely szerint senki is mostani alapítványomból, kinek ő ellene mond, kölcsönözni ne lehessen.

8. Ezen ekként alapított 's rendezett új hivatal' bétöltésére pedig ajánlom a' Méltóságos Reformatum Fő Consistorium' kinevezése 's megerősítése alá Takács János urat, ki a' bécsi cs. k. polytechnicai intézetben, és az oda való tudományos egyetemen már szinte két évvel óta nagy szorgalommal és előmenetellel mathematicai 's természeti tudományok' tanulással foglalatoskodik, 's kire nézve az én kívánságom az, hogy a' fenn forgó statiora még most kineveztetvén; e' folyó évet Bécsben töltsé 's ott tanulását folytassa; az azután következő két években pedig magát valamelyik külföldi, jelesen a' berlini universitason már kitűzött' pályájára tökéletesen elkészítse, 's ha lehetséges a' párizsi 's más nevezetes természethistoriai gyűjteményeket is meglátogasson; mire nézve alapítványom csak két év mulva, midőn tudni illik az új professor hivatala' folytatását itt helyben megkezdendi, indulván folyamatba: ezen idő alatti tanulását buzgó jótévők' segedelmezése mellett kell folytatni; minek eszközlésében magam is munkás lenni el nem mulatom, 's hogy a' Méltóságos Fő Consistorium is őt, maga illyes végekre szánt alapítványaiból gyámolítsa, alázatosan esdeklem.

Minthogy pedig

9. Az ezen új cathedrához köttetett tudományok a' fejlődés', terjedelem' 's tökéletesülés' pályáján jelenleg olly sebes előhaladásban vannak, mellyel együtt tartani 's versenyezni ezen távoli hon, tudományos intézetei' és segéd eszközök' hiányában, lihetőleg sok ideig képes nem leend; elhatározott kívánságom az: hogy a' fennforgott statio jövendőben is mindég olly férfival töltsék bé, ki czélszerű 's éppen általa tanítandó tudományokra intézett tanulását 's készülleteit külföldi felsőbb tanító intézeteknél folytatta és tökéletesítette; 's ennél fogva ha a' közelebből kinevezendő, vagy ezen statiorban utána következő professorok' halálával, előléptetésével, vagy akarmi módon is, ezen hivatali hely ürességbe jöven, azonnal a' fennebbiek szerint tökéletesen elkészült egyén annak bétöltésére nem találhatnék: jeleltessék ki alkalmas, a' magokat készeknek nyilatkozó ifjak közül a' vallásunkon levő főiskolák' előjáróságaitól béküldetni szokott előleges candidatio' nyomán a' Méltóságos Ref. Fő Consistorium által egy ifju, ki bizonyos, elejébe szabandó időt a' szükséges készülletekre fordítani tartozék, 's ez alatt maga a' statio ürességben maradván, az ahhoz köttetett tanítványoknak egy részét, melly a' felsőbb tudományokat hallgató ifjakat illeti, a' mathesis' és physica' professora tanítsa hetenként vagy 5 órákon; az alsóbb classisokban pedig tanítson egy az oskolai előjáróság által kinevezendő praeses az ifjuság' kebeléből, 's ezen idő alatt, a' professori fizetésre rendelt évi 500 — öt száz pengő rforintokból 300 rfort. a' kinevezett ifju' külső országi tanulásának 's készülétének segedelmezésére fordítsassék; 120 — száz husz pengő rforintokkal a' matheseos és physices professor, 80 p. forintokkal az említett praeses jutalmaztassanak pótló tanításaiért. Azonban ezen 9-dik pont' további módosíthatása iránti jogomat

továbbra fenntartom, mellyel ha nem élnék, ezen pont is teljes erőben maradottnak lenni tekintessék.

Ezekből állván tehát az én alapítványomhoz kötött feltételek és meghatározások; mindazokat minden időben szorosan megtartatni kívánom, és reményelem, 's ez iránti teljes bizodalommal tészem le ezen csekély áldozatot honom' 's vallásom' oltárára, a' Méltóságos Fő Egyházi Tanács' kezei közé, esdekelvén: méltóztassék azt kegyesen fogadni, és maga felügyelete 's pártfogása alatt örök időkig fenntartani. Ugyan is azt, mint multhatatlan feltételt, örök időkre feljegyezni kívánom: hogy én ezen egész alapítványomat, úgy a' professor' kinevezésére, annak akárminémű sorsára, valamint a' pénzbeli felügyelet' kormányát egyedül kirekesztőleg az erdélyi Reformatum Fő Consistoriumra bízom, mint azon hatóságra, mellyet törvényeink' 's százados gyakorlat' értelmében oskoláink' kormányzása egyedül illet.

Részemről e' tettemet indító, nem hiu dicsvágy, hanem boldogult édes Atyám' becses emlékezetének olly módon való megtisztelése volt, melly az ő szellemével, 's azon elvekkel, miket maga tettel vallott, 's gyermekeibe is csepegtetett, tökéletesen egyezik; czélom a' hazai mivelődés' 's tudományosság' gyarapítása; reményem az, hogy e' csekély mag is megtermi gyümölcsseit, 's talám másokat is, kiktől több telik, nagyobbakra buzdítand.

Úgy légyen! Ámen!

Irtam Kolozsvártt majus hó' 1-jén 1841-ben

Méhes Sámuel m. p. "

Az egyházi főtanács ezen alapítványt változtatás nélkül elfogadta; érette az alapító urnak köszönetet nyilvánított; az általa ajánlott Ta-

kács János urat professornak kinevezte, 's hogy nékie külországi egyetemeknél még két éviglen maradhatás- és tanulhatásra segedelem gyűjtessék, czélszerűen intézkedett. Az alapító úr e' végre is évenként 100 pengő forintot ajánlott önma-gaéból.

Nagy ajtai Kovács István.

Füzérke

néhány eredeti 's kölcsönzött észvirágból. *

49.

Tehetőség.

Ember, mondja Fichte, megtehet mindent, mit tennie kell, 's ha 'nem lehet' - tel áll elő, bizonyosan nem akar. Úgy van jó uraim! megtehetünk mindent, mit nekünk mint embereknek, mint polgároknak tenni kell, 's mivel enmagunk-, embertársaink- és mindenek felett édes hazánknak tartozunk. — És jó istenek! nem napi szóvá lett Erdélyben a' haladásbilincslő NEM LEHET, mikor éppen Erdélyben annak száz esetből kilenczvenkilenczszer NEM AKARAT kuforrása?

50.

Politikai mivelttség.

Igen helyesen hasonlítja egy angoliró a' politicalai miveltséget boltív' zárkövéhez — az EGÉSZnek erőssége, szilárdsága attól függ. Nagyön megfontolandó igaz ez alkatmányos nemzetünket országosan képviselő mindkét honi Karok és Rendek!

51.

Hit.

Furcsák az emberek! Térítők, ígéretek, 's

* Lásd 1839. Nemz. Társalkodó II. félév 15. szám.

háuszor irtó háborúk által kivánták terjeszteni 's megfogamatnia' hitet — hiszen mindenkinek keblében van az. Isten már születésünkkel elveté a' hit' ép magvait lelkünk' legápoltabb melegágyába, 's az hamar virul ott — csak ápoló kertész, csak gyöngéd ügyelet legyen és írthatlan gyököt verend 's magasan ágozandik fel.

Hávor.

Felszólítás.

Tetteges felszólítások történtek már Erdélyben is, két buzgó hazánkfiainak, gróf Kemény József és gr. Kemény Sámuel uraknak e' folyó évi februarius' 24-kén tett nemes ajánlataiban — egy erdélyi nemzeti museum' felállításáról, és így nálunk is forrásba indult a' buzgalom, hogy fontosabb historiai irományainkat ön okulásunkra össze szedjük és kiadjuk. De valljon elérik-e e' czélt avvagy bár unokáink, ha köz kézzel lelkesen nem fogunk hozzá? Mert miként nyulhat valaki olly valamihez, a' mit nem ismer, nem tud? Ezen intézet' felállíthatása' és megalapítása' módjáról tehát előre kellene gondolkodni, mert e' nélkül ugyan mi utasítást fogunk adhatni e' részben a' közelebbi ország' gyűlésére küldendő követeinknek? Azt, hogy általánosán pártolják ezen intézetet. Jó! 's ekkor egy biztosságra fog előre láthatólag bízni a' terv' kidolgozása, de addig, míg azon úton tanácskozunk, elhalunk, 's ismét haladunk szokásunk szerint mint a' rák! — Forró ohajtásom tehát az volna, hogy ezen óriási intézetnek tervét, mintáját köz kézen megrostálva láthatnám, 's e' végre csak két kérdést tesztek fel:

Első, ha valljon nem lehetne-e ezen museumot hazánk' azon kincsével, melly

által gr. Teleki Sámuel, Erdély' egyik hajdoni főszlopa magát halhatatlanná tette, a' másárbelyi országos könyvtárral egybe kötni? Én azon tőkét mozdíthatatlannak nem tartom; azon hazafi úri családnak ebben való megnyerhetéséről pedig nem kételkedem, és így az egésznek Kolozsvár' városában lehető megtelepítését annál könnyebben látnám végben vihetőnek; ha bár egyike az iskolai institutumoknak, (mik itéletem szerint Kolozsvártt nincsenek többé magok helyén) annak helyébe, M. Vásárhelyre vitethetnék által.

Második: Mi módon lehetne a' kellező könyvtárnak, és czélra vezető historiai adatoknak megszerzését könnyíteni', hogy ugyan azon adat ismételve ne terhelje azt, de még is senki el ne rekesztessék, hogy maga fillérét a' hazának ezen oltárára letehesse? Ha minden hazafi előre tudhatná, és lajstromát láthatná annak, hogy mi van meg az ajánlott gyűjteményben? és mindenki, valakinél ollyas találtatik, felszólítatnék, a' hiányoknak önkéntes kipótlására, vagy az esméretben nem levő adatoknak bémutatására; kiki biztosan (a' nélkül, hogy sajátjától megválni kéntelenítessék) tehetné maga ajánlatát. Az illy ajánlatoknak évnegyedes vizsgálat alá kellene vétetni, és így tovább tudatni, mi kell, 's mi nem kell a' museum' számára?

Egy szóval: előleges honfi gondoskodások által kellene biztosítani az ohajtott czél' sikerülhetését! hogy e'képpen az, a' mi egyes polgárnak erejét feljül múlja, honi lelkes közbuzgalommal hazánk' hasznára, 's díszére mentől előbb alapíttassék meg. Kolozsvár majus' 6-kán 1841.

G. L.